

Kászon földje, „Kászonszék”

Csíkszereda dél felőli kijáratától Kozmásig haladva, a község alsó végén balra fordulva, a Nyergesen át Kászonújfaluba érünk. A központban balra kanyarodva Kászonba, jobbra Kézdivásárhelyre haladunk. Kászon felé kerülőt teszünk, de megéri, mert sok a látnivaló. Ha kiszálunk a kocsiból, kellemes napot tölthetünk el. A sok borvízforrás, a gyönyörű tájak, a friss levegő, az eredeti székely beszéd és a kedves fogadtatás feledhetlenné tehetik élményeinket. A központban balra fordulva, Feltizen fel két kitűnő borvízforrást látogathatunk meg. Sátorozni is lehet, van bőven alkalmas hely erre a célra. Ha a központban jobbra fordulunk, Kászonimpérre érünk, továbbhaladva pedig Kászonjakabfalvára. Ott, ha az iskola mellett balra fordulunk, a Szalutáriusz borvízhez érünk. Sajnos ma már üres, rideg, elhagyott, csak a töltőde működik, a környékbeli falvak népe szekerekkel, autókkal, traktorokkal hordja saját szükségletére a borvizet. Régen a fürdőtelep néhány szerény külsejű házból, vendéglőből, fürdő- és lakóházból állott. Ezekben a házakban 50 csinosan berendezett, egészséges szoba állott a vendégek rendelkezésére. A fürdő forrásai közül a fő forrás látta el a fürdőket, mely forrás egy homokkő sziklából előtörő gazdag savanyóvíz. Ezt a vizet a rendkívül nagy szén-savmennyiség, illetve a benne előforduló jód, vas és nátriumsók alapján a legkitűnőbb élvezeti és gyógyító vizek közé sorolták. Régen a kászonai szekeresek egész Galacig elvitték, cserekereskedelmet folytattak vele. A fő forrás nem kizárólag

az ivókúrához szolgáltatott vizet, hanem a melegfürdőhöz is. A fürdő körül fedett sétahelyet is kiépítettek. A telep többi forrásai a tükör fürdőt látták el vízzel. A teleptől félóra járásnyira, délre egy igen bő, kénes, savanyú forrás bugyog fel, amelyet a nép Szemvíz kútnak nevezett, szembe-tegségeket kezeltek vele. A fürdő 714 méter tengerszint feletti magasságban fekszik. Klímája havasi, minden oldalról magas hegyek veszik körül, de levegője magas fekvéséhez képest kellemes, enyhe. Teljes szélcsend, idilli nyugalom, balzsamos tiszta levegő és pormentesség jellemzi a fürdőt. A madárdal az ébresztő, a patkacsobogása, erdő zúgása az altató. Igen alkalmas hely arra, hogy a munkában kifáradt lélek szabaduljon gondjaitól, erőt nyerjen az újrakezdéshez. A fürdő Balázs Lajos megyei nagybirtokos tulajdona volt. Nagy kár, hogy nem akadt a fürdőről gondoskodó utóda.

Visszatérve a faluba délre fordulunk, előre haladunk lefelé a völgyön, a víz folyásával párhuzamosan.

A Kászon földjét székelyek lakják, akik török-besenyő származásúak. [Ezt többen kétségbe vonják, akárcsak a Kászon név török eredetét. A Kászon név, nyelvészeink szerint, a szláv *kvasny* (= savanyú) melléknévből ered s a környék savanyúvíz forrásaira utal – megj.: M. J.] Csíknak első fiúszéke volt. Ferenczi Sándor szerint lakói határőrök voltak, akik a XII. század második felében végrehajtott nagy határvédelmi átszervezésnél kerültek a Kászon völgyébe. 1324-ben „Lok-Kászon” néven említi ok-

irat [Ez az oklevél igen valószínű, hogy későbbi hamisítvány – megj.: M. J.]. Az 1332–34-es pápai jegyzékben már szerepel egy kászonai település „Nycolaus de Kazun” (Kasim) név alatt.

A kászoniak nem szerettek Csíkhöz tartozni, sokszor kérték külön székke válásukat, de nem sikerült. Egy XVI. századból való feljegyzés szerint Zsigmond király 1390-ben Moldovába ment, a kászonai határőrök öt nagy hűséggel szolgálták. A király kérdezte őket: „hová valók?”, ők felelték: „egy magának szakadt szegletföldön való népek vagyunk, Kászonszék határárei.” Kérték a királytól, hogy engedje meg nekik a Csíktól való elszakadást, a bíró- és hadnagyválasztást. Zsigmond király erről szabadságlevelet adott. Amikor a kászoniak ennek alapján széklet akartak ülni, a csíki főnépek rájuk támadtak, közülük tizenkettőt elfogtak, s megöléssel fenyegették, ha a szabadságlevelet ki nem adják.

Mátyás király uralkodása alatt a kászonai Pataki Antal lófő buzgólkodott „Kászon szabadságában”. A csíkiak ezért rablásra vetették. Lázár Bálint, egy csíki nemes Patakit kiszabadította a fogságából és megszervezte a széki különválást. Lázár Bálint Kászonba költözött, ahol a kászoniaktól hálából birtokot nyert. A Zsigmond királytól kapott szabadságlevelet Mátyás 1462-ben Medgyesen kiadott rendeletével erősítette meg. Lázár Bálint maradékai pedig viselték a bírói és a hadnagyú tisztségeket.

A XVI. századtól kezdve Csíkban négy alkirálybírószág volt: Alcsík, Felcsík, Gyergyó és Kászon.

Csik, Gyergyó és Kászon régi szokásos alapuló falutörvényei a XVII. században keletkeztek. Ezek többek közt meghatározták:

1. Ha a falubeliek nem vették meg, a földet más falubelinek is eladhatták, de csak a földet használt. Egy közepes nyíl ára 2 forint, a kicsié 1 forint volt.

2. Az erdő között nem szabad rétet vagy kaszálót bekeríteni. Tüzzel, égetéssel senki ne merjen irtani. Tölgy- vagy csereerdőt, makkost senki le ne merjen vágni.

3. Minden nemű baromnak pásztort kell fogadni „rüdeg marhának, lónak, tehénnek borjúval együtt, ökörnek, juhoknak.” Minden falunak farkasgödröt kell ásni, és 50 verébféjet a széki aldullónak beszolgáltatni. A vetéskapukat felállítani, a hajtókerteket megépíteni, s a tilalmas határban kapott állatokat abba berekeszteni, és a gazdáit megbírságotolni.

A Balási udvarház (Kászonimpér)
Mihály János felvétele

Kászon földje A szerző által rajzolt térkép

4. Bíró, polgár, esküdt Szent György napkor a hivatalaikat tegyék le. A kisbíró a templom előtt hirdessen. A szegyenpadot használni akkor, ha valaki bűncelekményt követ el. Aki lop, a lopott tárgyat kössék a hátára, és a falun kísérje két csendőr, a tolvaj kiáltja: „Így jár, aki lop” stb.

A településekről mogyoróhéjban:¹

1. **Kászonaltíz.** Már 1324-ben említik okiratok „Lok-Kászon” név alatt. [Lásd a fentebbi megjegyzést.] 1567-ben nem szerepel a többi kászonszéki település között.

1850-ben 1092, 1930-ban 911, 1992-ben lakossága 483 fő volt (34 román kivételével mind magyarok).

Utcái: Bodók utcája, Csáburdó, Vízméjéke, Gálok utcája voltak. Átfolyik rajta a Csáburdó- és a Kászon-patak.

Altíz délnyugati végénél a fenyves erdő árnyalta Egyházhágó nevű dombtetőn, a temető közepén áll Altíz-, Feltíz- és Impérfalva későgótikus „megyés temploma”. Nagykászon temploma néven is ismeretes. A gótikus templom a román kori templom helyén, részben annak alapjaira épült a XV. században.

2. **Kászonfeltíz.** Már 1324-ben említik okiratok. 1567-ben „Felseő ffwl” 42 kapuval. 1616-ban „Kászonfelsőfalva” néven szerepelt.

Utcái: Kővár, Veres-szer, Pápaország, Veresmart, Mezőáthal, Gyöngyös.

1850-ben 662, 1930-ban 529, 1992-ben 822 lakosa volt (67 román és 156 cigány kivételével mind magyarok).

3. **Kászonimpér.** 1567-ben fordul elő mint „Imper ffwlwa” 23 kapuval.

Utcái: Fenyőalja, Vízága, Tekerőpatak, Bakmáj, Dobaj, Éger. Újfaluból a réten keresztül 1890 előtt út volt Impérré, a közös templomhoz, melyet az újfalvi és az impéri székelyek építettek.

1850-ben 1072, 1930-ban 973, 1992-ben 461 lakosa volt (104 román és 9 cigány kivételével mind magyarok).

Itt van a Balási családnak egy 1838-ban neoklasszikus stílusban épített egyemeletes, szép oszlopos udvarháza. Később barokk stílusban épült udvarház, szimmetrikus beosztású. Az emelet kivételével minden más helyiség mennyezete boltozatos. Árkádos belső folyosója van.

4. **Kászonjakabfalva.** Először 1567-ben az adóösszeírás említi „Jakabh ffwlwa” néven 33 kapuval. Valószínű, hogy már 100–200 évvel azelőtt létezett.

Tízesei: Alszeg, Tolcson, Buta, Bor-

vízpatak, és a gyönyörű fürdői táj: a „Szalutarisz-borvív”.

1850-ben 1329, 1930-ban 911, 1992-ben lakossága 405 fő volt (66 román és 4 cigány kivételével mind magyarok).

Római katolikus temploma 1808–17 között épült. A Szent Lélek tiszteletére szentelte fel 1817-ben Rudnai Sándor erdélyi római katolikus püspök.

5. **Kászonújfalva.** 1567-ben az adóösszeírásban szerepel „Wj ffwlwa” néven 26 kapuval. Az első házak „Nádálján épültek, innen költöztek egyesek át Vasmatba”. E két településből terjedtek el a szegletekre. Tízesei: Felszeg, Középszeg, Alszeg, Ajnád, Versmart és Hermánszeg.

1850-ben 1959, 1992-ben lakossága 886 fő volt (8 román és 30 cigány kivételével mind magyarok).

A mai római katolikus temploma 1792 és 1796 között épült. A falunak azelőtt egy kis kápolnája volt, melyet 1701-ben emeltek Szent Miklós tiszteletére.

Mihály Domokos

¹ A következő összeállítás Vámszer Géza: *Csik vármegye településtörténete* (Csíkszereda, 2000) című munkája alapján készült. Az adatokat vesd össze Szabó M. Attila: *Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára*. I-II. Csíkszereda, 2003., Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850–1992 között. Csíkszereda, 1998.